

сти напичени съ цвѣтна; видѣхми и много, които бѣха открити отъ много то дѣждове или бѣха изровени отъ кучетата; нѣ при всичко това пакъ бѣха напичени съ цвѣтна. Видѣхми и глави да се търкалятъ по земята прѣдъ врати и по зидове съ цвѣтна по тѣхъ, а пакъ нѣмаше кой да ги зарови. Видѣхъ една глава половина заровена, съ лице на нагорѣ, и съ очити гледаше сърдито на синюто небо, и съ една китка турена на устата; нѣ на по-голѣмата частъ отъ тия трупове и кости нѣмаше кой да погледне. Отъ 8 до 10 хиляди жители, што те ималъ Батакъ, сега на-дали са останали до 1200—1500 души. Тии нѣматъ мотики да ископаѣтъ гробишта, нито сила иматъ да копаѣтъ, та да закопаѣтъ жртѣти. А зашто турската власть да ги не закопаѣ? Ако попитате турската власть, тиа ште ви отговори, че ги те заровила и че са останали за зараване оште малко.

Отъ всичките звѣрски гроби и страшни работи, што са извършили турци ги, клането въ Батакъ те най-страшното! Отъ всичките бесчовѣчни работи, што са направили турцити, най-лудата и най-глупавата те, дѣто са оставили тѣлата да лежатъ и да се търкалятъ по пътищата цѣли три мѣсеца; нѣ и това те направено съ цѣлъ; тии никога не са мислили, че евронейцити ште дойдатъ да си заврѣтъ носѣтъ и въ това село, отстранено отъ пътьтъ така, та киничьски казовали, че тиа христѣне не са достойни за зараване, и нека ги изнадатъ кучетата.

Говорихми съ мнозина отъ селпанети, и нѣмахми срѣдце да распитовами за подробностити на тѣхната история, ограничихми се просто да распитами за изгубеното число отъ всака челядь. Може да нѣма другъ способъ да се даде една по-добра идея за страшний характеръ на клането, и пътьтъ по който цѣли челяди са исчезнали отъ свѣтътъ. — Ако попиташъ: „Колко души бѣше вашата челядь?“ Отговарятъ ти: „десѣтъ.“ „Колко останаха?“ „Двама.“ „Колко бѣше вашата?“ „Осмѣ.“ „Колко оставатъ?“ „Троица.“ „Колко бѣше вашата?“ „Петнадесѣтъ.“ „Колко оставатъ?“ „Петъ.“ И така нататѣтъ отъ челяди, които са били отъ петъ до двадесѣтъ души, днесъ са останали отъ единъ до петъ души. — Една стара жена дойде при насъ, като си удреше рѣцѣтъ, и плачеше по оный твърдъ начинъ безъ сълзи, за който вече говорихъ, и когато на успокоихми, поисквахми да ни каже историната си; каза ни, че имала троица хубавци синове, Георгий, Иванчо и Стоянъ, и тримата били оженени за хубави и послушни жени, Райка, Стоянка и Анка, и тиа всички имали дванадесѣтъ хубави дѣцица, Ангелъ и Драганъ, Георгий и Иванчо, Летко, Асѣнь, Богданъ, Стоянъ, Тонка, Гинка, Марийка и Райка, та всичката челядь заедно имала деветнадесѣтъ души, които живѣли въ сѣщата та къща. Отъ всичката таа цвѣтушта челядь, отъ ядри и хубави синове, отъ послушни снахи, и отъ дванадесѣтъ хубави дѣцица, остана само таа сирота баба. — Всичките до единъ са исклани звѣрски. Отъ таа цвѣтушта челядь, останалъ те само тоа безжизненъ и извѣхналъ пнь, и сиротата стара жена сѣдна и се удреше по главата и викаше та плачаше страшно.

Една друга стара жена ти каза за вуйка си Благоа Христосковъ, единъ почитаемъ патриархъ отъ голѣмий старъ типъ. — Той ималъ петина синове женени, които имали помежду си всички ти двадесѣтъ и седмъ дѣца, та цѣлата челядь заедно съ жени ти и съ дѣцата, които живѣли подъ единъ покривъ, възлизала на тридесѣтъ и деветъ души. — Отъ таа голѣма челядь днесъ са останали само осмѣ души.